

האסטרטגיה של הפרדה הממד האופרטיבי הדוגמה של צפון השומרון

המאמר מנתח את הגורמים שהביאו לירידה המשמעותית בהיקף הפיגועים בעורף ישראל בשנים 2003-2005 ומגיע למסקנה שלגדר הפרדה חלק מרכזי בכך לצד תפיסת הפעולה המערכתית והסינרגיה בין מרכיבים נוספים שמפורטים להלן. המחבר קובע שגדר הפרדה לא רק הגבירה מאוד את יעילותו המבצעית של צה"ל במלחמה נגד הטרור, אלא גם איפשרה לו לצמצם משמעותית את האמצעים שהיו נחוצים קודם לכן, דוגמת סגרים, כתרים עוצרים וכו'.

אל"ם אורן אבמן

שנגיע להסדר מדיני כזה או אחר עם הפלסטינים, ולכן סביר להניח שישראל תמשיך לבצע מהלכים חד-צדדיים. הנחת היסוד של המתכננים הישראלים צריכה להיות שהטרור הפלסטיני ימשיך לנסות לפגוע באזרחים הן בעורף ישראל והן ביישובים הישראליים ביהודה ושומרון.

מול האסטרטגיה הפלסטינית של טרור צריכה ישראל לנקוט אסטרטגיה של שלילת יכולת הפעולה של ארגוני הטרור. נקיטה מוצלחת של האסטרטגיה הזאת עשויה להביא לשחיקה ברצון הפעולה של הטרוריסטים ולצמצום התמיכה ברחוב הפלסטיני לדרך האלימות והטרור.

הממד האופרטיבי (שנקרא גם הממד המערכתי) הוא דרג

צפון השומרון, שכבר בתקופת המרד הערבי (1936-1939) כינו אותו הבריטים "המשולש המסוכן", הוא האזור שבו פעלו ועדיין פועלות תשתיות הטרור האחראיות לרובם המכריע של פיגועי ההתאבדות בעורף ישראל. 73 פיגועים בוצעו בין ספטמבר 2000 ליולי 2003, ובהם נהרגו 293 אזרחים ישראלים, ונפצעו 1,950. לא בכדי נחשבת ג'נין במלחמת הטרור הנוכחית ל"בירת המתאבדים".

מתקפת הטרור הגיעה לשיאה בחודשים ינואר-מרס 2002. באותו פרק זמן נהרגו 173 ישראלים ב-28 פיגועי התאבדות בעורף ישראל. במרס 2002 בלבד נהרגו 136 ישראלים.¹ עד סוף 2005 הצליחה ישראל לשנות כליל את המציאות הזאת.

לדעתי מורכבת העוצמה של ישראל משלושה נדבכים מרכזיים: הלגיטימציה שנותנת החברה הישראלית להפעלת הכוח, תמיכת ארה"ב והממד האופרטיבי. המאמר הזה בוחן את הממד האופרטיבי ואת השפעתו על הרמה האסטרטגית.

בעימות הנוכחי עם הטרור הפלסטיני מושם בשנים האחרונות מרכז הכובד על שלילת

יכולת הפעולה של האויב לאורך זמן. לשם המחשה: מאוקטובר 2003 ועד ביצוע ההתנתקות, בסוף אוגוסט 2005, לא יצא מאזור ג'נין שום פיגוע בעורף ישראל. אך לא רק באזור ג'נין נבלמו המפגעים. הירידה במספר פיגועי הטרור בעורף המדינה בלטה מאוד ב-2004 ונמשכה גם ב-2005. מספר האזרחים הישראלים שנפגעו מפיגועי טרור ירד משמעותית באותן השנים.

בעתיד הנראה לעין לא צפוי

בעימות הנוכחי עם הטרור הפלסטיני מושם בשנים האחרונות מרכז הכובד על שלילת יכולת הפעולה של האויב לאורך זמן

הביניים בין הרמה האסטרטגית לרמה הטקטית. קלאוזביץ לא עשה את החלוקה הזאת. על-פי תפיסתו החישובים האופרטיביים הם למעשה האסטרטגיה. אולם שינוי פני המלחמה ובוודאי שאופי המלחמה בטרור מחייבים דרג ביניים אשר ינהל מערכה שבה לרצף הביצועים הטקטיים יש אפקט מערכתי שמשפיע על הרמה ועל המטרות האסטרטגיות.

הממד האופרטיבי יהיה הדומיננטי באסטרטגיה הנוכחית של הפרדה ושל התנתקות חד-צדדית. המאמר הזה עומד על הסיבות לירידה הדרסטית בפיגועי הטרור בעורף ישראל וסוקר את מרכיבי הפעולה המבצעית בעידן הגדר ואת ניהול המערכה הכוללת נגד הטרור הפלסטיני בצפון השומרון בשנים 2003-2005.³

חי"ך במב"ל,
מח"ט מנשה בשנים
2005-2003

מהכלה להתקפה – ניצני האפקטיביות המבצעית

הסיבות לירידה במספר פיגועי הטרור אינן נעוצות בחוסר מוטיבציה של ארגוני הטרור או בשינוי מדיניותם. השינוי הוא תוצאה של אפקטיביות מבצעית שמפגינים צה"ל והשב"כ במלחמתם בטרור. מרכיביה של האפקטיביות הזאת יפורטו במאמר הזה. בנאום שנשא בכנס הרצליה בדצמבר 2004 התייחס הרמטכ"ל משה יעלון לירידה בהיקף פיגועי הטרור: "בשנה הראשונה [2001] היו 31 פיגועים ו-14 סיכולים; בשנה השנייה [2002] – 64 פיגועים ו-84 סיכולים; בשנה השלישית [2003], שזה כבר לאחר חומת מגן – 27 פיגועי התאבדות ו-202 סיכולים, ובשנה הרביעית [2004] – 15 פיגועי התאבדות ו-123 סיכולים, ומסוף ספטמבר האחרון [2004] ועד היום – פיגוע התאבדות אחד ושבעה סיכולים. אין ספק שהירידה בטרור נובעת מפגיעה ביכולות הטרור ולא מירידה במוטיבציה לטרור".⁴

מבצע חומת מגן היה נקודת מפנה בעימות, שכן תפיסת ההפעלה השתנתה, וצה"ל עבר באזור יהודה ושומרון מהכלה להתקפה. במהלך המבצע אומנם לא יצאו מפגעים מאזור יהודה ושומרון לעורף ישראל, אך לאחר יציאת הכוחות ממרכזי הערים הפלסטיניות אירעה סדרת פיגועים נוספת בעורף. בתגובה יצא לדרך ביוני 2002 מבצע נוסף – דרך נחושה – שבו שב צה"ל והשתלט על הערים הפלסטיניות. חשיבותם של המבצעים חומת מגן ודרך נחושה הייתה ביצירת הסלמה אלימה, שאחריה נוצרה מציאות שבה פועל צה"ל בשטח כ"עיוור צבעים" (שטחי C, B, A מסומנים במפות בצבעים שונים) ללא הגבלות מהדרג המדיני בנוגע לכיבוד הריבונות הפלסטינית. בכך הפעיל צה"ל גישה של שלטנות ונטש את הגישה של לחימה מנגד (למשל ההגנה על שכונת גילה בירושלים בתחילת העימות נעשתה באמצעות לחימה מנגד. צה"ל השיב לעבר מקורות הירי בבית-ג'אלה, אך נמנע מלהיכנס לתוך השטח שממנו נורתה האש). בחומת מגן ובדרך נחושה הפעיל צה"ל כוחות גדולים. אלה

הסיבות לירידה במספר פיגועי הטרור הוא תוצאה של אפקטיביות מבצעית שמפגינים צה"ל והשב"כ במלחמתם בטרור

הצליחו לעצב מציאות חדשה, שבה חופש הפעולה המבצעי של צה"ל גדל, ואילו היקף הכוחות שהוא נאלץ להפעיל הצטמצם מאוד.

גיבוש תפיסת ההפעלה בעידן הגדר

ב-2003 החלה הקמת המכשול בצפון השומרון. הגדר נבנתה בתחילה באזור אום אל-פחם, ובנייתה התקדמה מערבה ומזרחה. באמצע 2004 כבר נמשכה הגדר ברציפות מהגבול עם ירדן בצפון-מזרח ועד כביש חוצה שומרון בדרום-מערב. הגדר שינתה מן הקצה לקצה מציאות בת 38 שנים. מדובר בשינוי עמוק ומהותי בתחומי החברה, הכלכלה והביטחון.

עטיפת הספר שכתב מ"מ חי"ר במילואים שהשתתף במבצע חומת מגן

'חומת מגן' שלי

עופר סגל-עז-כאריאל

מבצע חומת מגן היה נקודת מפנה בעימות, שכן תפיסת ההפעלה השתנתה, וצה"ל עבר באזור יהודה ושומרון מהכלה להתקפה

בעקבות השלמת הגדר בצפון השומרון נוצר לכוחות הביטחון אתגר מבצעי חדש: לגבש תפיסה חדשה שבה מתבססת ההגנה על מרחב התפר, דהיינו על גדר ההפרדה. התפיסה שגובשה בסופו של דבר כללה חמישה מאמצים במקביל:

1. הגנה יעילה במרחב התפר, בצירים וביישובים.
2. פעילות התקפית מוכוונת מודיעין, עקבית ומתמשכת.
3. פעילות שיבוש בהעדר מודיעין מדויק לסיכול וליירוט. מטרת הפעילות הזאת היא להוציא את האויב משיווי משקל ולהעצים את תחושת הנרדפות של פעילי הטרור.
4. מאמץ אזרחי – אכיפת החוק גם בתחומים האזרחיים.
5. טיפול באוכלוסייה הפלסטינית – בין היתר באמצעות שיתוף פעולה עם ארגונים בין-לאומיים – כדי למנוע בעיות הומניטריות.

ארבעה גורמים הביאו, לדעתי, לשיפור באפקטיביות המבצעית של צה"ל:

1. פעילות התקפית מוכוונת מודיעין, שילוביות ושיתוף פעולה בין-ארגוני. הכוונה בעיקר לשיתוף הפעולה בין צה"ל לשב"כ.

2. **הקמתו, מיסודו ועיצובו של מרחב התפר**, שבעקבותיה גובשה תפיסת האחראיות הכוללת והשלמה של צה"ל בשיתוף עם משטרת ישראל האחראית על ההגנה בעומק.
 3. **בידול בין האוכלוסייה לטרוריסטים** מתוך שאיפה לצמצם ככל האפשר את הפגיעה בחפים מפשע ובתשתיות ואת החיכוך עם האוכלוסייה (באמצעות סגרים, מחסומים, עוצרים וכו').
 4. **פיקוד ושליטה, חופש פעולה וביזור** – שיפור משמעותי בביזור הכוחות, בחופש הפעולה שלהם, באיכות היחידות והמפקדות.
- להלן יידונו בפירוט ארבעת המרכיבים האלה.

פעילות התקפית מכוונת מודיעין ושילוביות בין-ארגונית

"מודיעין משובח מסייע למגעים תכופים ומהירים יותר [עם האויב], וריבוי מגעים מביא להסבת אבדות רבות יותר. דבר זה מגביר את רגש ביטחונה של האוכלוסייה, אשר כשלעצמו מביא לשיפור המודיעין, וכך מתרחבים המגעים והאבדות. מטעם זה חייבים הגנרלים לתת דעתם תחילה על מודיעין".⁵

החיבור בין מודיעין משובח, יכולת טקטית טובה וניהול המערכה הוא ההרכב המנצח. האתגר המקצועי לייצר מודיעין מול ארגוני טרור הוא גדול וכולל את המרכיבים הבעייתיים הבאים: מציאת המטרה שהיא דינמית מאוד, הצורך בשילוב בין-ארגוני (צה"ל-שב"כ-משטרה-מת"ק), הקושי להבין את ההיגיון של היריב, ההתמודדות עם המתאבד הבודד והצורך לפעול בשטח עירוני צפוף ועוין. למרות כל הקשיים האלה הצליחו צה"ל והשב"כ להגיע לאחר מבצע דרך נחושה לרמות גבוהות ביותר של יכולות מודיעיניות, שתורגמו לפעולות מבצעיות איכותיות. עם זאת יש עדיין מקום לשיפור בתחומים שלהלן:

- יש לבצע הערכות מצב משותפות תקופתיות ולהפוך את תוצרי הערכת המצב לתוכנית עבודה משותפת. הדבר נכון בכל הרמות – מרמת הפיקוד, עבור דרך רמת האוגדה וכלה ברמה החשובה מכולן, רמת החטיבות המרחביות.
- יש לבצע תחקירים משותפים הן תקופתיים והן לאחר מבצעים. מעגל למידה שלם וממוסד יתרום משמעותית לתהליכי התכנון והביצוע ולחיסכון במשאבים.
- יש לשפר את זרימת המידע הבין-ארגוני – במיוחד מהשב"כ לצה"ל.
- יש להסדיר ולמסד נוהלי עבודה בסיסיים.
- יש לשמור ולשפר את רמת שיתוף הפעולה בתחום המודיעין. שיתוף הפעולה הזה הניב תוצאות מרשימות ועילות מאוד מבחינה מבצעית באופן חסר תקדים בלחימה ברטרור בשנים 2003-2005.

המודיעין הצבאי

המודיעין הצבאי לא היה דומיננטי במידה מספקת בתחילת העימות ולא זרם כראוי ליחידות בשטח. הדומיננטיות של המודיעין הצבאי גברה משמעותית עם כניסתם של גורמי איסוף למודיעין האוגדה והחטיבות במהלך 2003-2005.

בתחומים הבאים חל שיפור משמעותי מאז חומת מגן: ■ **עזרי המודיעין**. במהלך מבצע חומת מגן נוהלה הלחימה בערים ובמחנות פליטים באמצעות כפ"שים ("כפיר שואג" – אמצעי עזר המבוסס על צילומי אוויר) ישנים, לא מעודכנים ובאיכות ירודה. הדבר הקשה על תכנון הקרבות, על הניווט ועל ההתמצאות בשטחים הבנויים. אולם במהלך 2003 בוצעה מהפכה בתחום עזרי המודיעין ונגישותם ליחידות הלוחמות.

■ **איסוף קרבי**. בתחילת העימות הייתה מודעות נמוכה לחשיבות האיסוף הקרבי ביחידות השדה. הקמתו של מרחב התפר שינתה את המצב הזה: הוקמו פלוגות האיסוף בחטיבות, והוקצו אמצעי תצפית בכמות גדולה לחטיבות ולגדודים.

■ **אמצעי איסוף מיוחדים** ברמת החטיבה. המשך פיגועי הטרור יצריך גם בעתיד שיתוף פעולה הדוק ואיכותי והמשך הביזור של כלל המרכיבים. יש לשמר את היכולת לייצר מודיעין ולממש מבצעים במציאות אסטרטגית וטקטית מורכבת תוך הקפדה על רמה גבוהה של ביטחון מידע ואי-חשיפת יכולות. אין להקל ראש בתחום הזה: האויב מכיר זה מכבר את דרכי הפעולה המודיעיניות והטקטיות של כוחות הביטחון לאחר חמש שנות לחימה. יש להקפיד לא ליצור סחף בשותפי הסוד ובחשיפת המידע.

החיבור בין מודיעין משובח, יכולת טקטית טובה וניהול המערכה הוא ההרכב המנצח

בהרצאה שנשא משה דיין ביולי 1955 בפני מפקדים הוא התייחס לסוגיה של ניהול קרבות זעירים לאורך גבולות המדינה. בין היתר הוא אמר: "לניצחונותינו ולכישלונותינו בקרבות זעירים לאורך הגבול ומעבר לו נודעת חשיבות רבה לא רק בהשפעתם הישירה על הביטחון השוטף אלא אף בגלל השפעתם על הערכת הערבים את כוחה של ישראל ועל אמונת ישראל בכוחה".⁶

הצמדת יחידה לגזרה מסוימת ולסוג מסוים של משימות מביאה להתמקצעות, להכרה משופרת של הזירה ולשפה משותפת ברמה גבוהה בין היחידה, החטיבה והשב"כ. הכרה טובה של הקרקע, של האויב ושל כוחותינו מנטרלת במידה מסוימת את היתרון הגדול של הטרוריסטים הפועלים במגרש הביתי שלהם. יש להמשיך בקו הזה שנותן ביטחון רב בהפעלת הכוח ומאפשר סגירת מעגל מהירה לשם יירוט וסיכול פיגועים. באחרונה זוכה לפופולריות רבה בצה"ל הגישה שגורסת כי עדיף להתמודד עם הטרור באמצעות לחימה מנגד – בעיקר כדי לחסוך באבדות. וזה מה שכתב על הגישה הזאת זאב שיף ב"הארץ" בעקבות שיחה עם מפקד אזור יהודה ושומרון דאז, תת-אלוף גדי אייזנקוט: "אייזנקוט הוא בין אלה הטוענים שאין די בטכנולוגיה מתקדמת, כולל של חיל האוויר, כדי לנצח בעימות עם הטרור. האויב צריך לדעת שעומדים מולו לוחמים מנוסחים, המשתמשים גם באקדחים מטווח קצר. זה מה שגורם

בעקבות הקמתו של מרחב התפר הוקמו פלוגות האיסוף בחטיבות, והוקצו אמצעי תצפית בכמות גדולה לחטיבות ולגדודים

הקמתו של מרחב התפר דווקא שם. מכשול התפר, על כלל מרכיביו, הושלם במהלך 2004–2005 בגזרת חטיבת מנשה. פעילות הביטחון השוטף במרחב התפר מבוססת כיום על תפיסה מערכתית אופרטיבית השונה מזו שהייתה נהוגה בפקוד המרכז עד 2003. ההגנה ופעילות הביטחון השוטף הן כעת מקצוע בפני עצמו. מדובר במקצוע מורכב, גדוש מרכיבים מבצעיים מגוונים המשלב בין טכניקות קרביות ותרגולות וכולל איסוף מודיעין, יירוט, פעילות במגוון של חתימות ובעיקר אחריות בלתי מתפשרת של המ"פ בגזרתו ושל המג"ד בגזרתו. הגדוד הינו "השלם" מבחינת האמצעים למימוש המשימה במרחב התפר.

מרחב התפר הוא שטח האחזקה במערך ההגנה החטיבתי. הפעילות ההתקפית יוצרת מרחב אבטחה משמעותי.

השינוי העמוק ביותר שיצר מרחב התפר הוא האחריות הכוללת של הצבא לביצוע משימותיו ולסיכול פיגועים בעורף מדינת ישראל. בעבר, עד להשלמתו של מרחב התפר, יכול היה מח"ט מרחבי לטעון כי ללא מודיעין מדויק אין הוא יכול לסכל פיגוע. המשימה העמומה והכללית "הגנה וביטחון לאזרחי ישראל" שונתה בחטיבות שבהן הושלמה הגדר ל"מניעת חדירת בלתי מורשים לשטח מדינת ישראל". המשפט הזה מגלם שינוי

לטרוריסטים לברוח ולחפש מחבוא⁷. אחדות המטרה, שיתוף פעולה של המאמץ המודיעיני בשילוב יכולת מקצועית גבוהה, אומץ לב ונחישות ביחידות הלוחמות הם הגורמים שהניבו את הסיכולים הרבים של פיגועים ואת הפגיעה בתשתיות הטרור ובעיליו. המחיר

הדומיננטיות של המודיעין הצבאי גברה משמעותית עם כניסתם של גורמי איסוף למודיעין האוגדה והחטיבות במהלך 2005-2003

בנפגעים ששולם בעבור ההישגים האלה היה כבד, אך עם זאת נמוך יחסית בהתחשב בהיקף הפעולות ובמורכבותן.

הקמתו, מיסודו ועיצובו של מרחב התפר השינוי המשמעותי ביותר בצפון השומרון הוא הקמתו ומיסודו של מרחב התפר. במרחב העיר אום אל-פחם (אזור מיעמי-סקד) חדרו רוב המתאבדים לצפון המדינה. משום כך החלה

קיומה של גדר ההפרדה איפשר לצה"ל להפחית את השימוש ברכב קרבי משוריין בשטחים ואף להפסיק לגמרי את השימוש בטנקים בשטחים עירוניים בלי לפגוע באפקטיביות של הפעילות המבצעית

חוקיים, במסיעיהם ובמעסיקיהם. השוהים הבלתי חוקיים והתעשייה סביבם (של הלנה ושל היסעים) הם הפלטפורמה לחדירת מחבלים ולהובלתם למקומות הפיגוע. שילוב של טיפול מערכתי נוקשה במעסיקים ובמסיעים ומעברים יעילים וממוחשבים יצמצמו משמעותית את נקודת התורפה הזאת.

משטרת ישראל

שיתוף הפעולה בין צה"ל למשטרת ישראל התהדק עם הקמתו של מרחב התפר. נוצר חיבור מערכתי בין המטה הארצי לבין המטכ"ל והפיקוד וחשוב מכך: נבנו מעגלים קצרים בין החטיבה למרחב ובין המג"ד למפקד התחנה. שיתוף הפעולה הבין-ארגוני הניב תוצאות מבצעיות טובות ויצר עומק מבצעי אפקטיבי לעורף ישראל ובעיקר מאמץ מסונכרן לאור הערכת המצב או בהתפתחות של אירועי חדירה במרחב התפר.

הגדודים במרחב התפר

הגדודים הפועלים במרחב התפר הם המרכיב שאחראי יותר מכול להשגת המשימה. על הגדוד לקבל את כל האמצעים שיאפשרו לו להיות עצמאי, כמעט אוטונומי, בגזרתו. אולם מתן עצמאות וחופש פעולה לגדודים אין משמעותו שלחטיבה אין תפקיד. ההפך הוא הנכון: הגדודים זקוקים לחניכה משמעותית מהחטיבה. החטיבה המרחבית היא הסמכות המקצועית בתחום הגדר והגזרה. יש לחנוך את מפקדות הגדודים ואת הפלוגות,

תפיסתי עמוק בגזרת פיקוד המרכז לאחר 38 שנים במציאות נטולת גבולות פיזיים, חברתיים וכלכליים בין מדינת ישראל לאזור יהודה ושומרון.

המעברים ויחידת המעברים

מרחב התפר משופע בשערים ובמעברים. במעברים האלה עוברים פלסטינים, ערבים ישראלים, מתיישבי יש"ע, כוחות הביטחון וחברי ארגונים בין-לאומיים וכן סחורות ונותני שירותים. המעברים במרחב התפר הם נקודת תורפה מבצעית.

מרחב התפר הוא שטח האחזקה במערך ההגנה החטיבתי

לדעתי, ההתייחסות למעברים במרחב התפר מבחינת הבידוק והקפדנות צריכה להיות כאל מעבר גבול בין מדינות. יחידת המעברים של המשטרה הצבאית הוקמה משום שהייתה צורך השעה וסייעה רבות בביצוע המשימות. אזרח המעברים יחייב בקרה הדוקה של צה"ל על איכות ביצועה של המשימה. יש ליצור מציאות שבה תהיה תנועה מינימלית של אזרחים ליהודה ושומרון למטרות מסחר ועבודה. כיום אין טיפול מערכתי כולל ומשביע רצון בשוהים הבלתי

שכן אי-הקפדה במעברים ופעילות מבצעית באיכות ירודה הפכו במהירות את המכשול ללא רלוונטי. מרחב התפר דורש תחזוקה שוטפת הן מבחינה מבצעית והן מבחינת התשתיות. הפלסטינים מזהים במהירות את נקודות התורפה ונפילה במתח המבצעי בנקודה כלשהי ומנצלים זאת כדי לבצע פעילות טרור או פעילות פלילית וכדי להחזיר שוהים בלתי חוקיים לישראל.

הבידול בין האוכלוסייה לטרוריסטים

מרחב התפר (הגדר) מאפשר לממש את רעיון ההפרדה באסטרטגיה הישראלית (בהנחה שזו אכן התכלית האסטרטגית של ממשלת ישראל). ברמה האופרטיבית מאפשרת הגדר ליטול סיכונים מחושבים בתפיסה המבצעית. עד לייצובו ולעיצובו של מרחב התפר היו הכתר, הסגר, העוצר והמחסומים הרבים הכלים המבצעיים שעמדו לרשות צה"ל בהיעדר מודיעין מדויק. אלה פגעו באופן משמעותי במרקם החיים הפלסטיני. הגדר מאפשרת לקיים מרחב אחזקה אפקטיבי מבצעי כמו גם מרחב אבטחה התורמים לשיבוש פעולות הטרוריסטים ולהעצמתה של תחושת הנרדפות שלהם באמצעות פעילות קומנדו.

הבידול הזה בין מחבלים לאוכלוסייה תמימה והנורמליזציה ברחוב הפלסטיני הם גורם שמרסן את פעילי הטרור ויוצר סביבה שהיא פחות תומכת במאבקם המזוין

בצפון השומרון נוצרה משוואה שיש בה יחס ישיר בין האפקטיביות המבצעית לבין ההקלות לאוכלוסייה. ב-1 בינואר 2004 הוסר הכתר מעל ג'נין שבו הייתה נתונה במשך יותר משנתיים. כמו כן הוסרו רוב מחסומי העומק וסוללות העפר. למרות זאת נהרגו ונעצרו במהלך 2004 מחבלים רבים תוך פגיעה מינימלית במרקם החיים הפלסטיני ובחיי חפים מפשע ובלתי מעורבים בפעילות עוינת.

הבידול הזה בין מחבלים לאוכלוסייה תמימה והנורמליזציה ברחוב הפלסטיני הם גורם שמרסן את פעילי הטרור ויוצר סביבה שהיא פחות תומכת במאבקם המזוין. ברגע שיוצרים מצב שבו לאוכלוסייה האזרחית יש מה להפסיד, יוצרים למעשה מנופי לחץ על המחבלים לרסן את עצמם. יתר על כן, אי-פגיעה באזרחים במהלך הפעילות המבצעית תורמת לשמירת הלגיטימציה של פעילות צה"ל הן בחברה הישראלית והן בקהילה הבינ-לאומית.

קיומה של גדר ההפרדה גם איפשר לצה"ל להפחית את השימוש ברכב קרבי משוריין בשטחים ואף להפסיק לגמרי את השימוש בטנקים בשטחים עירוניים בלי לפגוע באפקטיביות של הפעילות המבצעית.

בפעילות ההתקפית השב"כ הוא השותף המרכזי. במרחב התפר השותף הוא משטרת ישראל, וביישום מדיניות הבידול בין האוכלוסייה לטרוריסטים – מנהלת התיאום והקישור

(מת"ק) היא שותפה מלאה לעשייה המבצעית ולתוצאות. שימור גחלת ההידברות עם גורמים פלסטיניים (ברמה הביטחונית) לכל אורך התקופה איפשר להעביר מסרים, לטפל בישראלים שנקלעו לשטח A ולמנוע חיכוך עם גורמים מושימים של הרשות הפלסטינית. בלחימה בטרור בסביבה אזרחית אחד מעקרונות היסוד הוא למנוע קריסת מערכות הומניטריות אזרחיות וכלכליות. קריסתן תיצור פצצת זמן חברתית ועד מהרה תהפוך לבעיה אסטרטגית בשל מעורבות בין-לאומית. לכך צריך לחתור לקשר טוב עם נציגי הארגונים הבינ-לאומיים. קשר כזה עשוי לנטרל תלונות רבות וכעסים מיותרים שפוגעים בשמה הטוב של מדינת ישראל.

הקפדה בתכנון המבצעי, תדריכים קפדניים ויחידות ולוחמים מקצוענים הובילו לתוצאה מרשימה של ביצוע מאות מבצעים – חלקם אלימים – בשטח עירוני צפוף ביום ובלילה תוך פגיעה מזערית בתשתיות ובאזרחים פלסטינים שאינם מעורבים בטרור. כאמור, הבידול הזה בין האוכלוסייה לטרור תרם תרומה משמעותית ללגיטימציה של הלחימה בחברה הישראלית ובעולם. לבידול הזה יש חשיבות גם מבחינת השמירה על ערכי הלחימה של צבא יהודי לוחם ועל רוח צה"ל.

פיקוד ושליטה, חופש פעולה וביזור

ההחלטה הפיקודית לאפשר חופש פעולה ולבזר סמכויות לחטיבות היא המפתח ליכולת לבצע באופן איכותי את כל הדברים שפורטו לעיל. ההחלטה הזאת, המחייבת אומץ לב של המפקדים, תרמה רבות ליצירת אווירה מבצעית פיקודית פורייה ואפקטיבית. באוגדת יהודה ושומרון ובפיקוד מרכז נוצר באותה תקופה בט"ש מסוג אחר. החטיבה הפכה למעשה לעוצבת היסוד במלחמה בטרור, והדבר בא לידי ביטוי בתקנים ובאיכות הקצינים שאוישו ביחידות. מפקדי החטיבות קיבלו סמכויות נרחבות לביצוע פעילות מבצעית. לשם המחשה, סמכויות שלפני חומת מגן הצריכו אישור משר הביטחון ולעיתים אף אישור של הקבינט, נעשו בתקופה המדוברת באישור מח"ט.

חופש הפעולה אינו עומד בסתירה לבקרה ולחניכה. נוצרה תרבות שבה ישנה הקפדה על שרשרת הפיקוד ועל חניכה חוצת מדרגים – מה שיצר סביבת עבודה איכותית ופורייה. האווירה חילחלה לגדודים ולפלוגות, ולמעשה נוצרה שרשרת פיקוד חזקה ואיכותית.

הסברה, תקשורת ותודעה

במלחמה בטרור ישנה חשיבות עצומה לתקשורת בשל השפעתה על התודעה. ניתן לבצע את הפעילות המבצעית על הצד הטוב ביותר ולהגיע להישגים אופרטיביים מרשימים – ועדיין לנחול מפלה בזירה התקשורתית.

חשוב מכך, אסור לאבד את לגיטימציה הפעולה בדעת הקהל הישראלית. הלחימה ברצועת הביטחון בדרום לבנון היא דוגמה מובהקת לכך. התקשורת היא מערכה בפני עצמה בזירה הלאומית והבינ-לאומית. במדינה דמוקרטית הנלחמת בטרור בשטח עירוני צפוף צריכים המפקדים להפנים שהקרב על התקשורת ועל מרכיבי התודעה האחרים הוא מרכיב מרכזי בעשייה.

סיכום

נראה כי ההפרדה וביצוע צעדים חד-צדדיים יעמדו במרכז של האסטרטגיה רבתי של מדינת ישראל לפחות בעשור הקרוב. אין הכוונה במאמר הזה לומר כי ניהול מערכה מוצלחת בלחימה בטרור ברמה האופרטיבית הוא חזות הכול, אלא להדגיש כי הממד האופרטיבי יהיה גורם בעל משקל סגולי רב במימוש האסטרטגיה הישראלית ובדיכוי הטרור לרמות נסבלות.

תפיסת ההפעלה המערכתית והסינרגיה בין המרכיבים שפורטו במאמר הזה יצרו מציאות שונה בעליל בלחימה בטרור הפלסטיני והורידו משמעותית את יכולתם של ארגוני הטרור לבצע פיגועים בעורף ישראל.

גזרת ג'נין היא רק אחת הדוגמאות להישגים בלחימה המוצלחת בטרור שניהל פיקוד המרכז ברחבי יהודה ושומרון. ההישג הזה אינו רק אופרטיבי, אלא במובנים רבים גם אסטרטגי.

כשבוחנים את המאזן האסטרטגי בחמש שנות העימות מתברר שהפלסטינים לא הצליחו להשיג בעימות המזוין הישג כלשהו במישור הלאומי או הבין-לאומי. החברה הפלסטינית שרויה באנרכיה גמורה, ללא שלטון מרכזי וללא מנגנונים

שינויי התפיסה בפיקוד המרכז ויצירת סינרגיה אופרטיבית-מערכתית בין כל המרכיבים המוזכרים במאמר הזה הם שהניבו את התוצאה של יותר ביטחון לאזרחים והלגיטימציה להפעל הכוח

ביטחוניים ואזרחיים יעילים. רמת החיים ירדה משמעותית, רמת הביטחון האישי בשפל, המצב הכלכלי גרוע ביותר. הניסיון לבנאם את הסכסוך נכשל, העולם הערבי אדיש לסבלם של הפלסטינים, ואילו המערב מחרים למעשה את הרשות הפלסטינית מאז ניצחון החמאס בבחירות.

החברה בישראל, לעומת זאת, הוכיחה כי אינה עשויה מקורי עכביש, כפי שטען מזכ"ל החיזבאללה, חסן נסראללה, כי אם מקורי פלדה. לאחר חמש שנות עימות וכאלף הרוגים נמצא המשק בצמיחה, הכלכלה מתפתחת, התיירות מתאוששת ורמת הביטחון האישי סבירה. בזירה הבין-לאומית הביאה ההתנתקות לפריחה ביחסי החוץ ולהעברת הכדור למגרש הפלסטיני.

במאמרו "כושר ההרתעה – אתגרים ומענה" כותב ד"ר דן שיפטן: "חשוב להנחיל לחברות דמוקרטיות את ההכרה כי דיכוי ללא פשרות של הטרור ושליטת הישגים מיוזמיו הם תנאי מוקדם לכל הסדר מדיני ולא רכיב במשא ומתן על מהות ההסדר... הנחישות וכושר העמידה שישיראל מפגינה בעימות נמוך עצימות תורמים להרתעה מפני מלחמה מקפת יותר ומפני מלחמה כוללת בכל האמצעים, משום ששתי תכונות אלה – כושר עמידה ונחישות – הן תנאי הכרחי להתמודדות גם בתחומים אלה".⁸

לקראת סיום תפקידו התראיין מפקד פיקוד המרכז דאז,

אלוף משה קפלניסקי, לנחום ברנע והתייחס, בין היתר, לירידה המשמעותית בהיקף הטרור: "היה כאן שילוב של מרכיבים. הפעילות ההתקפית שלנו יצרה מה שקראנו 'אפקט כיסוח דשא' – היא שמרה על רמת טרור בגובה נמוך. אין כאן זבנג וגמרנו, אלא עבודה מתמשכת, לדאוג שהדשא תמיד יכוסח. המרכיב השני הוא השיפור במודיעין, שעליו מגיע הרבה קרדיט לשב"כ. נתנו הרבה חופש פעולה למח"טים. זה הקל מאוד. המרכיב השלישי היה הגדר. למזלנו הם לא מתעמתים איתה אלא מעדיפים לעקוף ולחדור במקומות שבהם עדיין אין גדר. צירי התנועה ארוכים, וזה מאפשר לנו לסכל בדרך".⁹

שינויי התפיסה בפיקוד המרכז ויצירת סינרגיה אופרטיבית-מערכתית בין כל המרכיבים המוזכרים במאמר הזה הם שהניבו את התוצאה של יותר ביטחון לאזרחים ואת הלגיטימציה – הן בישראל והן בעולם – להפעלת הכוח. בין דצמבר 2003, כשראש ממשלת ישראל הודיע לראשונה על תוכנית ההתנתקות, ועד אוגוסט 2005, עם ביצוע ההתנתקות בפועל, השיגו צה"ל, השב"כ ומשטרת ישראל הישג אופרטיבי במלחמה בטרור – הישג שלמעשה הוא אסטרטגי: לאפשר את ביצוע ההתנתקות מעמדה של כוח. את ההישג הזה יש לזקוף לזכותם של אלפי נשים וגברים מסורים ומקצועיים בצה"ל, שבש"כ ובמשטרת ישראל.

עם זאת לא תם ולא נשלם.

הערות

1. המרכז למורשת מודיעין <http://www.intelligence.org.il>
2. יהושפט הרכבי, **מלחמה ואסטרטגיה**, מערכות, 1990, עמ' 341
3. בין אוקטובר 2003 לאוקטובר 2005 נעשו עשרות ניסיונות להוציא פיגועים מאזור ג'נין בעומק ישראל. כל הניסיונות האלה סוכלו, אך עם זאת תשתית הג'יהאד בצפון השומרון הייתה פעילה – בעיקר מאזור טול-כרם. ב-25 בפברואר 2005 ביצעה תשתית הג'יהאד בטול-כרם פיגוע במועדון הסטייג' בתל-אביב. בפיגוע הזה נרצחו חמישה ישראלים. ב-12 ביולי 2005 ביצעה התשתית הזאת פיגוע התאבדות ליד קניון השרון בנתניה. בפיגוע הזה נרצחו חמישה ישראלים. (פיגוע נוסף בנתניה – של אותה התשתית – אירע ב-5 בדצמבר 2005, גם כן ליד קניון השרון. גם בפיגוע הזה נרצחו חמישה ישראלים). ב-26 באוקטובר 2005 ביצעה תשתית הג'יהאד בצפון השומרון פיגוע התאבדות בשוק בחדרה. בפיגוע הזה נרצחו שישה ישראלים. ב-17 באפריל 2006 אירע פיגוע התאבדות בתחנה המרכזית הישנה של תל-אביב. בפיגוע הזה, שיצא גם הוא מצפון השומרון, נהרגו 11 בני אדם. חודש לאחר מכן, ב-14 במאי 2006, נהרג ליאס אשקאר, אחד מבכירי הג'יהאד האיסלאמי בצפון השומרון, בעת שכוח צה"ל ניסה לעצור אותו. לאשקאר מייחסים את הפיגוע בתחנה המרכזית וכן את כל שאר הפיגועים שנמנו לעיל.
4. הרצאת הרמטכ"ל משה (בוגי) יעלון בכנס הרצליה, דצמבר 2004. ראו: www.herzliyaconference.org
5. רוברט תומפסון, **שלטון ומרדנות, לקחי מלאיה ווייטנאם**, מערכות, 1965, עמ' 84
6. משה דיין, "פעולות צבאיות בימי שלום", **מערכות** קי"ח-קי"ט, ניסן תש"ט (1959), עמ' 54
7. זאב שיף, "צרכן מרוצה", **הארץ**, 18 במאי 2005
8. דן שיפטן, "כושר ההרתעה – אתגרים ומענה", **מדינה וחברה**, כרך 2, גיליון 3, דצמבר 2002, אוניברסיטת חיפה
9. **ידיעות אחרונות, המוסף לשבת**, 28 בינואר 2005

